

LÁSZLÓFFY ALADÁR

AZ OLVASÓ APÁCZAI

A nagykapu

Ezek a ködök Kolozsváron, az utcák ködmönujjában. Tesznek a tűzre benn s kinn kiált a bakter. Há-rom!-há-rom! Még három esztendő, három ködöt csak, mikor az orrukig látnak sétáló uraimék, sebah, csak az orráig lásson az ember, ha orra előtt a könyv van! Mindig a könyvig legalább, könyvtől könyvig elgyalogol valahogy az ember, a szív megáll, az ember nem áll meg, orcája verítékével emeli, beteszi könyvek nagykapuját.

A dátum

A tél, a tél, megjött a könyvek ideje, idege. A hajdankor közepén vagyunk, mindig csak ez a tél látszik ki a régóta tartó havazásból, mindig csak ez az este olvas bele a tovább történő világba. Professzor Apáczai, térdén az átlapozott világgal, kinéz a havazásba, keze a penna után nyúl, máshova gondol. A dátum, ez a behavazott kerítés, ott a korra nyíló ablakon túl. Mögötte az utolsó diákok: a házsongárdi fák.

LÁSZLÓFFY CSABA

A MESTER ÉS A TANÍTVÁNY

Apáczai János levele a késő ivadékhoz

„Hagyjuk faképnél az iskolát?...“ (1656)

Szerelmes atyámfia forduljanak el minék gyengüljön lelkük a szálamotmló minék háborogjanak azon is hogy halála után annyi fojtogató álmokd után betapasztott szájjal is hányja a vért az kinek fiatal mellkasára enszenvedélye fegyverét fogta az idő. Hiába kerülgette ő szelíd vándorbottal meg tollal a kaszaboló fegyvereket. Könnyű annak aki már megnyugodhat kinek csontjai topogva lassan megszokhatták az anyaföld fagyát könnyű az aggnak ki sápadt fogínyvel fölélte magát és kimondta ami tőle teltt azt is mit tenni nem lehetett. De engem jaj harmincegy esztendőmmel akár öcsémuramnak is szólíthatnak a férfikorba fordult úkunokák. Nem mintha kívánnám a lovukat-kész-hadizsákmánnyal-ficánkoltató kövérkorukig-halálig-hőköltető urak fizetett deákoknak tollbamondott dicsőségét ám a tűztől tatártól terrort-tápláló-tudatlanságtól szüntelen-felzúduló-harangzúgásban megsüketült elme entestét-erejét pillanatpihékké-tépett-példaadását pernyénél összebb zsugorodni látván kegyelmetek felől várja a bizonyosságot: Maradt-e utána bár egy el nem hantolható fénylő fenyőmakkkoeska* a barbár hízottbivaly-éjszakában? Az nem lehet hogy kegyelmetek is földhöz veretessenek és szigorogjanak** keserűségben. Miért volt hát hogy annyiszor nekidühödtem az írásnak ha nem szakadt még fel a világ szemét feketítő szennyes hályog?! Mert JOBB A BÖLCSESÉG AZ ERŐSÉGNÉL. A nagy dolyfösen murrogók másokat mukanni sem hagyók erősebbek által egyszer maguk is széjjelszóratnak mint

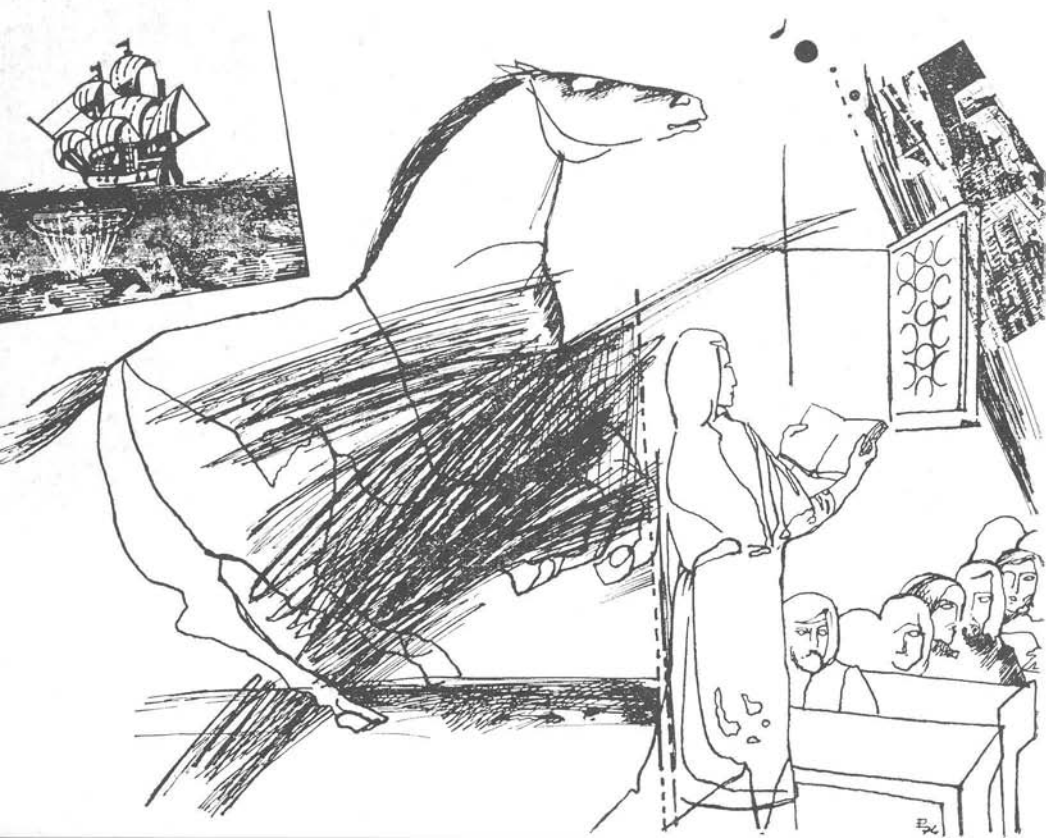
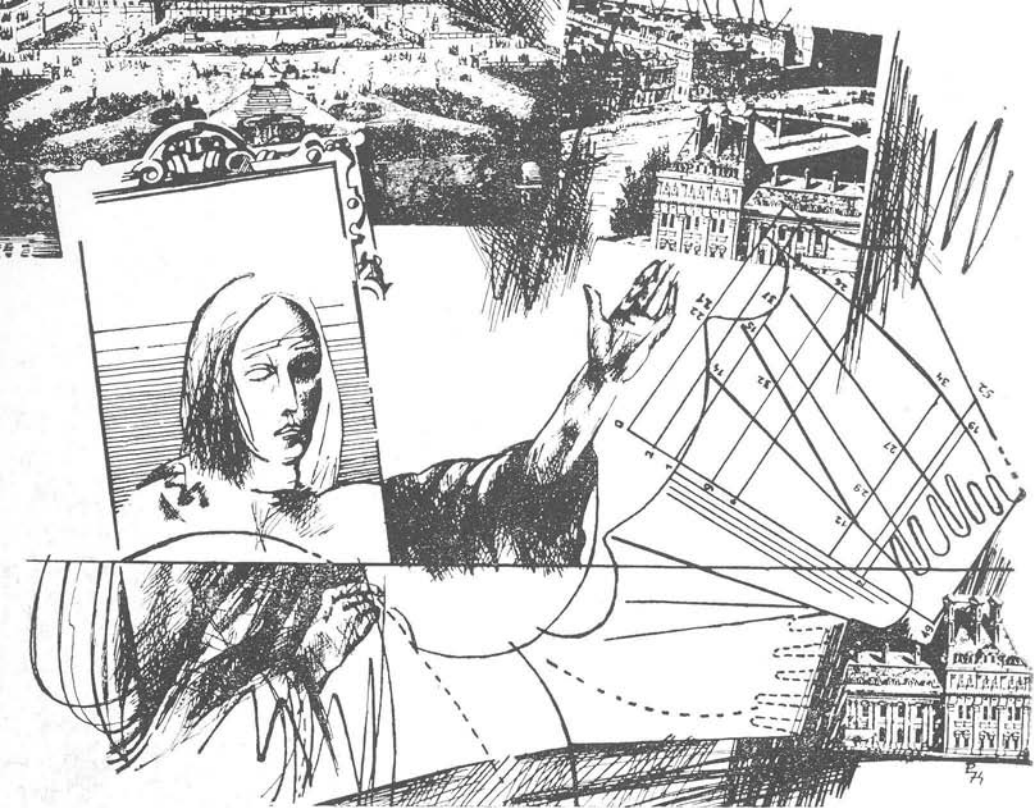
* Apáczai megfogalmazásában az elme „természeti helye“.

** nyomorogjanak.

1. KOZMA ISTVAN: APACZAI CSERE JANOS

2—3. PAULOVICS LASZLO: GONDOLATOK APACZAIROL

széltől a pozdorja. Nem hiszem hogy egyvégtében tart a szomorú földomlás vizáradás. Legfeljebb annyi szélvihar és zivatar dúlt hogy már a természet sem ösmeri ki ennenmagát. Legnagyobb istentelenség volna részéről hogyha kétségbe vonnám az örök anyagra reászabott törvényt. Mégis!

Ott hol az ebek füvet rágnak és hasok korog
a barmok a levegőget búzlelik és
magokat szórök ellenébe' nyaldogalják
a békák felette regelnek

ott hol a nevekédő hold homályos
a hegyek tetején a fellegek megsereglenek
s a darvak hallgatással igen fel magosan repülnek.

(ezt mind a parasztek kalendáriuma jövendőli) s ha ezen felül halott anyai szók vettetnek s boronáltatnak — ott ugyan fölötte elhagyatott állapot honol úgy miként azon időkben midőn a hóstátban félpénzért koplaltatott deákokkal kamrákba kényszerítettünk szoktatni az úszkös romok közül ellilant szellemet. Mindazonáltal ha közelebb volnánk egymáshoz ugyan lehetnek kegyelmeteknek valami könnyebbséggel szerelmes atyámfiak hogy az én néhai szonyorúságomból fakadt s tán elfelejtett bölcsességnek is hasznát vehetnek. Vagy gyermekelmétől is tudott dolgot ismételek akár egy kolontos vénség ki tízszer is meghaladta már hitvány harmincnégy esztendejét? Igaz is: **A LELKES ÁLLAT OKOS VAGY OKTALAN.** Csak az oktalannak jár nógatás ám annak nincs szüksége oskolára kit faképnél hagyjon.

A rab kancellár

Bethlen Miklós emlékének

1

Isten tudja kinek monddod még
vagy csak magadnak csudájára
a test kint országot porával
és sarával tapodtatik meg
nyársba húzva is meghajolni kész
a lélek pedig hány esztendeje
fő ég sül feketedik emésztődik
ihol e végehosszanincsen-
büntetés feneketlen fazakában

Rabutin felkent rabja fekszel bűzbe
feküvél bűn fedezékében
pajzs helyett zsoldár lágy-élű ima
védheti-e magával s minden
maradékával szemben azt kinek
ellensége az elhallgatott szó mint
elfolyó nyálas rossz csiga?

Isten tudja kinek éneked most már.

2

Akárhogy is nem ilyen volt egy Zrínyi haláltusája csókák csipkedik utolsó hópelyheit a szétfűjt lelkiismeretnek döngöl a büntudat vérferedőt hagytam magam mögött magam után hagyok-e valamit még fiatalságom erőm hazám hitem halálát már megértem vajon hány hullám feküszik még a hozzám levezető grádicsokon ó Uram meddig és miért mikor oly könnyen s korán kiveted kiválasztottjaidat ebből az ostoba háládatlan magyar világból mely őreájuk méltatlan bizonyára engem itt tartasz zálogul vagy tanúként a végső elbukásra hetvenesztendő magányomat kételyek kötelei alatt sajgatód árnyékban pókedelemtársam Bánffy György főkormányzó sóhajtását hallom hogy hívják azt aki a hóhér parancsának engedelmeskedett? pennámat fogva hát valaki véreim kurucok enyedi deákok békességet kolduló követsége felprédált föld felperzselt tornyok városok farkasgyű-torokkal üvöltő fátum fészkeket fosztogató felszél vagy legalább ti kétségeim konok őrei kékárnékú kövek mondjátok oltalmazhat-e engem Rabutin gúnyos szava? Erdélyben leglatrabb ember voltam ha ennyi reménytelen rabság árán halálom után sem érkezhettek meg soha közéték haza.